

'De Oude Waal', Amsterdam: diversiteit bereikt door veel onderlinge overeenkomsten

CONTRASTEN KUNNEN NIET ZONDER CONSTANTEN

*Wijk Prinsenland, Rotterdam: primaat van kleurrijke
architectuur werkt destructief*

Het Lelie-blok op het Noordereiland, Rotterdam: rode straatbaksteen zorgt voor rustige tussenruimte (Architectenburo Kühne Jansen Schoonhoven)

Bij de aanleg van de Amersfoortse nieuwbouwwijk Kattenbroek is de diversiteit en veelvormigheid van architectonische invullingen gestimuleerd ter verrijking van het stedenbouwkundig plan. Er is echter teveel aan contrast ontstaan, resulterend in een wildgroei van onverstaaanbare gesprekken tussen uitbundige gevelvlakken en traditionele zadeldaken, tussen turquoise-groene kozijnen en lichtgele metselvlakken, tussen helrode en blauw geglaazuurde patronen op crème-

kleurige muren. De diversiteit heeft geleid tot ruis en is bezweken onder het gewicht van de doelstellingen.

Hoewel de wijk Prinsenland in Rotterdam geheel anders van stedenbouwkundige opzet is, vertoont het resultaat overeenkomsten met Kattenbroek. In Prinsenland werd coherentie en differentiatie nagestreefd, maar door de objectgerichte ontwikkeling van de wijk werkt het primaat van de kleurrijke architectuur op veel plaatsen destructief. Er is

geen rekening gehouden met de samenhang van de straatruimte of de beoogde expressie van de aangesloten randbebouwing. Het feit dat kleuren ruimtelijk zo tegen elkaar in kunnen werken, is tevoren onvoldoende onderkend.

BALANS

Kleur- en materiaaltoepassingen zouden eigenlijk een plan ruimtelijk in balans moeten

Geslaagde stilte in Nieuw Sloten: projecten van Hans Ruijsenaars (rechts) en Sjoerd Soeters

brenge. In Nieuw Sloten ontwierpen Hans Ruijsenaars en Sjoerd Soeters twee nieuwbouwprojecten waartussen als bij toeval zo'n evenwicht tot stand is gekomen. De spaarzaam ingerichte grasvlakte wordt omzoomd door een zwarte en witte wand. In de zwarte gebogen wand van Soeters zijn de kozijnen wit. In de rechte, witte wand van Ruijsenaars ogen de raamopeningen juist donker. Dankzij de formele overeenkomst van de twee architecturen en de harmonieuze verhouding van de twee kleuren is er in de tussenliggende ruimte rust ontstaan.

Nog een voorbeeld hiervan is de stenige tussenruimte van het Lelie-blok op het Noordereiland in Rotterdam. Niet alleen door de identieke gevelopbouw en materialisatie van de omringende wanden, maar vooral door de voortzetting van een rode gebakken steen op de vloer. De eenheid van materiaal en kleur is vanzelfsprekend. De bebouwing noch de vloer dringen zich op. Alles blijft op afstand en dat is op een stedelijke woonlocatie iets bijzonders.

DONKERE STEENKLEUREN

In stedelijke woongebieden zijn de gevelwanden meer de omhulling of begrenzing

Java-eiland, Oostelijk Havengebied: strook van zuurstokkleuren doorbreekt stemmigheid van aardkleuren

---

WIT ISOLEERT EN VERHEVIGT
OMGEVINGSKLEUREN EN STAAT
HAAKS OP HET IDEAAAL VAN DE
RUSTIGE WOONWIJK.

---

van de buitenruimtes dan uitdrukking van de binnenruimte. Ze zijn het decor waartegen het kleurenspektakel van auto's, trainingspakken, reclame en verkeersborden zich afspeelt. Al die kleuren moeten worden geabsorbeerd en geneutraliseerd. Donkere steenkleuren als zwart, roodbruin of mangaan zijn hiertoe het best in staat. Lichte tinten zijn hiervoor veel minder geschikt. Witte gevels vergroten zelfs het volume en treden daardoor vrij ongegeneerd naar voren. Wit heeft voorts de eigenschap omgevingskleuren te isoleren en hun intensiteit te verhogen. De 'witte golf' in de nieuwbouwwijken, die in de Randstad z'n hoogtepunt lijkt te hebben gehad, maar daarbuiten nog welig tiert, staat om die reden eigenlijk haaks op het ideaal van een samenhangende en rustige woonwijk.

DIVERSITEIT DANKZIJ HERHALING

De Amsterdamse grachtenwanden zijn vermaard om hun diversiteit. Geen pand is gelijk. Nadere beschouwing leert echter dat ze veel overeenkomsten bevatten. Het is juist hierdoor dat de verschillen scherp in het oog springen. Overeenkomstig zijn de vlakke bakstenen gevels en de gevelopeningen die een eendere verhouding hebben en de standaard schuiframen. Het wit van de kozijnen en van het lijst- en lofwerk is een opvallend constante kleurtoepassing. Het wit komt vrijwel altijd voor in de vorm van lijnen, zelden als vlak. De kleur van de baksteen wisselt van pand tot pand in de grachtenwand, maar bevindt zich steeds in de reeks van aardkleuren. De zwart geoliede gevelvlakken zorgen

Sporenburg, Oostelijk Havengebied: strenge afspraken over materiaal en kleur

voor accenten en voeren het contrast tussen licht en donker maximaal op. Deze kleurcontrasten zouden minder opvallen als ook de kozijnen verschillend gekleurd zouden zijn. Op stedenbouwkundig niveau vormen de witte lijnen dan ook de constante, waardoor het subtiele verschil in tinten van de gevelvlakken beter zichtbaar wordt. Voor de afzonderlijke panden is dit precies andersom. Het monochrome gevelvlak is dan de constante, waartegen het wit zich aftekent. De verschillen tussen de panden komen tot uitdrukking in metselverbanden, steentextuur, voegkleuren en -soorten en ornamenten. De magie van de diversiteit van de Amsterdamse grachtenwanden schuilt er dus in dat wat van veraf constant is (het wit), van dichtbij een rijkdom aan verschillen bevat. En wat van dichtbij constant is (de aardkleuren van de gevelvlakken), van veraf verschillen toont.

SPELREGELS

Een dergelijke dynamische balans ontstaat in onze tijd echter niet meer als vanzelf. Daarvan waren ook de stedenbouwkundigen en architecten van het Oostelijk Havengebied in Amsterdam doordrongen. Voor het KNSM-eiland, het Java-eiland en de eilanden Borneo-Sporenburg zijn donkere steenkleuren en gebakken materiaal op de grond ijkpunten geweest voor de materialisatie. Toch blinken de afzonderlijke eilanden uit door diversiteit. Op het KNSM-eiland lijken de grote bouwblokken toevallig burens van elkaar te zijn geworden, enigszins conform de traditie van havenlandschappen. Op het Java-eiland is een hechte compositie tot

stand gebracht. Aan de noordzijde van het eiland zijn de formele uitgangspunten van de Amsterdamse grachtenwand getransformeerd tot een nieuwe gevelarchitectuur, overigens met een andere woningtypologie en schaal. De aardkleuren van de bebouwing bieden een robuuste achtergrond voor de wisselende kozijnkleuren.

Op Sporenburg zijn de eerste drielaagse woningen gereed gekomen. De afspraken over materiaal en kleur zijn strenger. Er is grotendeels voor één steenkleur en één kozijnkleur gekozen, met de mogelijkheid voor variatie in textuur en schakering. Ook hier geldt de premisse van de formaliteit van het gevelvlak waarachter zich van alles kan afspelen. In het perspectief langs de gevel oogt de gevel gesloten, in het frontale perspectief geeft het gebouw iets prijs van de particuliere sfeer erachter.

Deze strikte conceptuele scheiding tussen formaliteit en informaliteit herhaalt zich op kleine schaal nog eens in de uitwerking van de gevel, namelijk in het spel met de negge. Over het algemeen zijn de oranje gebeitste kozijnen achter in de negge geplaatst en

komt hun kleur slechts bij frontale benadering in beeld. Hier en daar wordt de strengheid doorbroken. Uiteraard door de subtiel verschillende tussen de verschillende architecturen, maar ook door een rij kozijnen die vóór in het gevelvlak zijn komen te liggen. Zoiets is één keer welkom, te vaak moet het echter niet gebeuren.

BAKSTEEN ALS DRAGER EN ORNAMENT

De Nederlandse kleurtraditie is onlosmakelijk verbonden met baksteen. Deze traditie werkt nog steeds als inspiratiebron. De kadegevel op het Java-eiland laat zien dat een kleurrijk stadsbeeld gebaseerd is op een aantal architectonische constanten. Baksteen vervult hierin een dubbele rol: hij is zowel de stedenbouwkundige drager als architectonisch ornament. Baksteen is de steeds terugkerende bouwsteen van de gevelwand en het detail waarmee gevarieerd wordt.

De donkere aardkleuren van baksteen kunnen zorgen voor een stevig kader, waaraan andere materialen en kleuren gemakkelijk toegevoegd kunnen worden. Met het oog op de veranderlijkheid van de expressie van een

gebouw is dat een grote kwaliteit. Een robuuste materialisatie biedt immers de beste garantie voor de duurzaamheid van de beoogde sfeer en biedt daarnaast voldoende ruimte voor wijzigingen van bewoners door de jaren heen.

Het juiste evenwicht tussen de stedenbouwkundige drager en het architectonisch ornament zal van geval tot geval door de stedenbouwkundige moeten worden bepaald en worden vastgelegd. Niet als een gefixeerd eindbeeld, maar als een basispatroon, dat door verschillende architecturen aan kleurrijkdom zal winnen.

Heide Hinterthür

Java-eiland, Oostelijk Havengebied: hechte compositie tot stand gekomen

